

Васильєва Леся Миколаївна – асистент кафедри обліку і аудиту Дніпропетровського державного аграрного університету. Коло наукових інтересів – ціноутворення на продукцію АПК, державне регулювання ринку сільськогосподарської продукції.

Ціноутворення на продукцію АПК в умовах ринку

Розглянуто методику визначення паритетних цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, а також особливості формування цін на продовольчі товари.

Determination principles of parity prices for agrarian and industrial products are analyses. The features of food price formation are considered

Ціновий механізм АПК є складовою цінового механізму всього народного господарства. Принципи комплексного підходу до формування такого механізму нерозривно пов'язані з необхідністю розробки його єдиної методологічної бази, що адекватно відбивала б об'єктивні економічні процеси і обмежувала б роль суб'єктивних факторів у ціноутворенні [5].

Це сприятиме формуванню економічно обґрунтованих цін на сільськогосподарську продукцію та, врешті-решт, дозволить подолати негативні явища, пов'язані, наприклад, з диспаритетом цін на продукцію АПК та інших галузей народного господарства України.

Проблема ціноутворення на продукцію АПК досить широко розглядалася у публікаціях вітчизняних наукових видань. Окремо слід відзначити роботи М.Я. Дем'яненка, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та ін. [2-6].

Вони характеризуються як широким колом проблем, що досліджуються, так і глибиною наукового аналізу. Разом з тим окремі проблеми ціноутворення на продукцію АПК ще й досі недостатньо представлені у результататах досліджень. Серед них значна міжгалузева незбалансованість цін. У роботі ставиться завдання розглянути особливості ціноутворення на продукцію АПК, а також накреслити напрямки вдосконалення цінового механізму та пом'якшення цінового диспаритету між сільським господарством та галузями, що його обслуговують.

Для відновлення паритету цін необхідно відпрацювати методологію визначення реальних затрат з урахуванням вартості земельного капіталу основної маси сільськогосподарських товаровиробників і забезпечення їх відшкодування в

ході наступного товарообміну. Науково обґрунтована база розрахунку витрат виробництва і буде основою для регулювання ринкових цін. При цьому враховується, що кожний суб'єкт підприємництва повинен одержати прибуток, виходячи з середньої його норми. І якщо ринкові ціни на сільськогосподарську продукцію встановлюються на даному рівні, то державі немає необхідності регулювати ціноутворення. Але якщо ціни опускаються нижче даного рівня, держава, не втручаючись у ринковий процес ціноутворення, змушена компенсувати товаровиробнику збитки від ринкових цін. Це означає, що держава на ринку сільськогосподарської продукції повинна провести так звану “інтервенцію”. В разі перевищення попиту над пропозицією на ринку сільськогосподарської продукції ціни різко ростуть і держава стабілізує ціни за рахунок зовнішньоекономічної діяльності.

Виробники сільськогосподарської продукції при певному дефіциті продукції не можуть пропонувати її за цінами, вищими за світові, тому що експортери цієї продукції запропонують її за нижчими цінами.

Якщо взяти до уваги те, що ціни на товари, які використовуються для сільськогосподарського виробництва, високі, то, природно, повинні бути високими ціни на сільськогосподарську продукцію. Якщо такого взаємозв'язку немає, то в країні, як наслідок, сільське господарство стає збитковим. Звідси висновок: треба перебудовувати в першу чергу економічний механізм ціноутворення, пристосувати його до вимог ринку.

Згідно зі статтею 3 Закону України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років” для сільськогосподарсь-

ких товаровиробників, переробних, постачальницьких, обслуговуючих та інших підприємств і організацій ціни на товари, роботи та послуги формуються, виходячи з попиту і пропозиції з урахуванням державної підтримки на основі галузевих нормативних витрат і норми прибутку в середньому по народному господарству [1].

З огляду на зазначене вище, заслуговують на увагу і підтримку розробки вчених Інституту аграрної економіки УААН з проблем концепції і методики ціноутворення на продукцію АПК. Для цього було розроблено методику визначення паритетних цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, якими компенсиуються суспільно необхідні витрати і забезпечується однаковий для всіх сфер діяльності рівень прибутку на вкладений капітал (включаючи вартість землі) з урахуванням строку його обороту.

У ринкових умовах регулятором виробництва виступає прибуток на весь авансовий протягом певного періоду капітал, незалежно від джерел його формування (власний чи позиковий). Отже, найбільш адекватна ринковим економічним процесам є ціна, побудована за концепцією "цини виробництва". Остання базується на застосуванні норми прибутку, на основі якої слід визначати економічно обґрунтовану масу прибутку. Ціна за цією концепцією матиме такий вигляд [6]:

$$\Pi = C_n + \left(H_c \frac{O_{\text{вф}} + O_{\text{зас}} K}{100} \right),$$

де Π – ціна 1 т, грн.; C_n – нормативна по галузі собівартість 1 т продукції, грн.; H_c – середня норма прибутку в галузях, що обслуговують АПК, %; $O_{\text{вф}}$ – середньорічна вартість авансового капіталу в основних виробничих фондах сільськогосподарського призначення (враховуючи вартість землі) на 1 т продукції, грн.; $O_{\text{зас}}$ – собівартість 1 т продукції (без амортизації), грн.; K – період обігу авансованих у поточні затрати обортних коштів, років.

Необхідно відзначити, що показник норми прибутку до 1975 року вказувався в річних звітах сільськогосподарських підприємств, а по промисловості – до 1991 року. Розрахунки показують, що норма прибутку в сільському господарстві в середньому за 1968-1974 рр. становить 11,9%, у промисловості – 20,2%, а в середньому за 1985-1991 рр. відповідно 10,4 і 16,4% [6].

Еквівалентне відшкодування витрат на виробництво – саме така суть ціни як фактора варто-

сті, саме через ринковий механізм відбувається зворотний регулюючий вплив ціни на витрати.

Ціна на продовольчі товари розраховується здебільшого на основі витратного методу, тобто підприємство визначає суму витрат на одиницю продукції і додає до них максимально можливий прибуток та відповідні податки. Величина прибутку залежить від прийнятої при розрахунку норми рентабельності. Такий метод застосовується в основному переробними підприємствами. Сільськогосподарські товаровиробники орієнтуються на закупівельні ціни переробних підприємств, які не відшкодовують виробничі витрати, в першу чергу це стосується продукції тваринного походження. При визначенні відпускних цін орієнтуються на роздрібну ціну без торговельної надбавки. В умовах насиченості ринку продовольчими товарами відпускні ціни стають конкурентними і формуються насамперед під впливом попиту.

Роздрібна ціна на продовольчі товари формується виходячи з оптово-відпускної ціни і торговельної націнки. В основному підприємства роздрібної мережі застосовують торговельну надбавку в середньому від 15 до 22% (в окремих випадках до 28%). Але мають місце факти, коли рівень торговельної надбавки в торговельній мережі сягає 68% (за даними Дніпропетровської інспекції з контролю за цінами).

Особливістю формування цін на продовольчі товари є залежність кон'юнктури ринку від таких факторів:

- пора року. Наприклад, найнижчі ціни на овочі, картоплю припадають на період збирання врожаю (серпень-жовтень), тобто в цей період спостерігається збільшення пропозиції, найвищі ціни складаються з січня по липень, тому що в цей період додаються ще витрати на зберігання. Зниження цін на молочні продукти припадає на квітень-серпень. Саме в цей період спостерігається збільшення пропозиції, а в осінньо-зимовий період, коли надої зменшуються, а відповідно і пропозиція, ціни на молочні продукти підвищуються;
- погодні умови. Ціни на продовольчі товари, а особливо на картоплю і овочі, залежать від сприятливих погодних умов. Якщо рік був врожайним на ці продукти ціни нижчі – це пояснюється великою пропозицією; і навпаки, якщо рік видався маловрожайним – ціни підвищуються (зменшення пропозиції);
- місце реалізації. Ціни на міських ринках на продовольчі товари нижчі, ніж ціни в торговельній мережі. Це пояснюється

- тим, що на міські ринки надходить в основному продукція, вироблена в особистих підсобних господарствах населення;
- рівень платоспроможності населення. В кінцевому результаті саме він формує попит і регулює пропозицію. Неплатоспроможність населення особливо простежується при реалізації м'яса і м'ясо-продуктів, молокопродуктів (масло, сир). Таким чином, заходи державної політики повинні бути спрямовані не тільки на регулювання цін, а й на підвищення доходів населення.

Цінова політика має сприяти беззбитковому виробництву сільськогосподарської продукції з відповідним рівнем продуктивності і спрямовуватися на такі цілі [3]:

- на першому етапі (в умовах обмежених фінансових можливостей держави) – на забезпечення як мінімум простого відтворення виробництва продукції в основних галузях сільського господарства за допомогою запровадження цін підтримки (заставних цін) на квотовану в межах продовольчої безпеки країни сільськогосподарську продукцію;
- на другому етапі – на стабілізацію і створення економічних передумов розширеного відтворення продукції в обсягах внутрішніх та експортних потреб на основі дотримання цінового паритету шляхом вільного ціноутворення та (за необхідності) застосування еквівалентних цін;
- на третьому етапі – на здійснення поступового переходу від прямого регулювання через механізм еквівалентних цін до розширення попиту на продовольчі товари шляхом підтримки малозабезпечених верств населення.

Отже, вдосконалення цінового механізму та

Література

1. Закон України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років” від 18.01.2001 р. 2238-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 11. – С. 233-236.
 2. Пасхавер Б. Продовольча доступність // Економіка України. – 2001. – № 7. – С. 69-77.
 3. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України: Наук. доповідь / За ред. І.І. Лукінова та П.Т. Саблука // Економіка України. – 2000. – № 8. – С. 3-36.
 4. Фінансовий і ціновий механізм АПК в умовах переходу до ринку / П.Т. Саблук, М.Я. Дем’яненко, О.М. Шпичак та ін.; За ред. П.Т. Саблука, М.Я. Дем’яненка, О.М. Шпичака, Д.В. Полозенка. – К.: Урожай, 1993. – 352 с.
 5. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990-2001 рр.) / За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2002. – 499 с.
 6. Шпичак О.М. Принципи ціноутворення в АПК при переході до ринкової економіки // Економіка АПК. – 1995. – № 3. – С.3-10.
- пом'якшення цінового диспаритету можливо здійснювати за такими основними напрямками:
1. Для усунення існуючого диспаритету між сільським господарством і тими галузями, що його обслуговують, необхідно, по-перше, застосовувати методику визначення паритетних цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, якими компенсиуються суспільно необхідні витрати і забезпечується одинаковий для всіх сфер діяльності рівень прибутку на вкладений капітал (включаючи вартість землі) з урахуванням терміну його обороту. По-друге, важливе значення має законодавче посилення антимонопольного контролю за формуванням цін на матеріально-технічні ресурси і послуги, що надаються сільському господарству, шляхом встановлення граничних цін на продукцію монопольних підприємств.
 2. Створення інтервенційних фондів, які сприятимуть стабілізації ринкових цін, а також забезпечувати гарантовану нижню цінову межу. Досвід зарубіжних країн показує: бюджетні кошти для їх функціонування необхідні на початковому етапі, далі вони функціонуватимуть на умовах повного госпрозрахунку, самофінансування і самоокупності, тому що закуповують агропродукцію за нижчими цінами, а продають за вищими.
 3. Необхідно встановлювати граничний розмір посередницьких і торговельних надбавок за видами кінцевої продукції відносно закупівельної або оптової ціни, що дасть змогу протидіяти невиправданому завищенню роздрібних цін. У Дніпропетровській області існує тимчасове регулювання адміністрацією роздрібних цін на хліб і хлібопродукти (торговельна надбавка цін не повинна перевищувати 20%).